

De herontdekking van concentratiekamp Sonnenburg als internationale herdenkingsplek

Bijna nergens is de herinnering aan Hitler's machtgreep, van 30 januari 1933, zó zichtbaar als in concentratiekamp Sonnenburg, in de stad Słońsk in het huidige Polen. Het terrein van het voormalige tuchthuis bevat de verhalen over de oorsprong en de gevolgen van dit misdadige regime. De moord op meer dan 700 van de 840 gevangenen van het tuchthuis Sonnenburg, onder wie talrijke Nederlanders, Fransen, Belgen en Luxemburgers, inclusief 91 zogenaamde „Lëtzebürger Jongen“, die door een SS commando in de nacht van 30 op 31 januari 1945 vermoord zijn, sloot op dramatische wijze het twaalf jaar durende angstregime van het Duitse fascisme af.

Deze plaats is hiermee niet alleen van grote betekenis voor de herinnering aan deze slachtoffers. In het concentratiekamp Sonnenburg, later tuchthuis, werden tegenstanders en verzetsstrijders bijeengebracht uit Duitsland en vrijwel alle door Hitler-Duitsland bezette gebieden. De herinnering van 30 januari 1933 en 30 januari 1945 roept ook vragen op over het nodige maatschappelijke verzet tegen de ontwikkeling op het terrein van rechten en in het huidige Europa. De nagedachtenis aan de slachtoffers van het naziregime en ook van de hedendaagse aanslagen door neonazis en racisten, krijgt een bijzondere betekenis door de heropkomst van rechtspopulistische, nationalistische, antisemitistische en anti-Roma trends in Europa.

Vertegenwoordigers van der Berlijnse Vereniging van Vervolgden door het Naziregime – Bond van de Antifascisten (VVN-BdA) nemen sinds 2009 deel aan de jaarlijkse herdenking ter gelegenheid van de moorden van 30 januari 1945. De herdenkingen bij het museum voor de slachtoffers van het kamp Sonnenburg, bij het monument voor de strijders en op de begraafplaats van de krijgsgevangenen, waar ook de vermoorde gevangenen begraven zijn, vinden plaats met grote deelname van de bevolking. Er komen voormalige Poolse strijders, oud-partizanen, kampingezetenen, plaatselijke en regionale politici uit Słońsk en Gorzów, vertegenwoordigers van de gedenkplaats Seelower Höhen en van de Belorussische en Luxemburgse ambassades, maar ook scholieren, vertegenwoordigers van de Katholieke kerk en non-gouvernementele organisaties. In het kader van de plechtigheden zal een eenheid van de Poolse strijdkrachten een wake bij kaarslicht en een dodenappél houden.

Na overleg van vertegenwoordigers van de VVN-BdA met strijders van ZKRP i BWP uit Gorzów en de Poolse parlementariër en hoogleraar Bożena Ślawiak, verzocht burgemeester Janusz Krzyśków met de Berlijnse VVN-BdA om actief bij te dragen aan de opzet van een nieuwe tentoonstelling.

Het is belangrijk Słońsk/Sonnenburg te herontdekken als een plaats waar Hitlers vijanden uit Duitsland en na 1939 bijna alle bezette gebieden werden opgesloten en vermoord. Dat zou niet alleen in de Duitsland en Polen moeten worden bekendgemaakt, maar alle belanghebbenden zouden hierbij moeten worden betrokken, in het bijzonder uit die landen waarvan de ingezetenen in Sonnenburg tot dwangarbeid werden gedwongen, en gemarteld en vermoord. Het dorp in het grensgebied is de toegangspoort tot het nationale park “Monding van de Warta”. Aangezien de lokale scholen geïnteresseerd zijn in een uitwisseling met buitenlandse partnerorganisaties, is het ook denkbaar om internationale jongerenprojecten te stimuleren met een historische verwijzing naar de regio. Het zou wenselijk zijn dat de voorbeeldige traditie van het herdenkingswerk op Luxemburgs middelbare scholen of Noorse Witte Bussen (*Hvite Bussers*) hierbij betrokken zou kunnen worden. Dit proces kan een forum ondersteunen dat bestaat uit familieleden van gevangenen of hun organisaties, met vertegenwoordigers van de Duitse, Luxemburgse en Poolse initiatieven, gedenktekens, historici, stichtingen, scholen en het Duits-Poolse Jeugdwerk (DPJW).

Voor de wederopbouw van de noodlijdende museum zijn nu 324 890 euro uit het programma Pro Europa Viadrina van de EU goedgekeurd. We hebben afgesproken met de burgemeester, vermoedelijk op 12-13 september een bijeenkomst te organiseren over concentratiekamp en tuchthuis Sonnenburg, en over de geschiedenis en de herdenkingscultuur en de vorm daarvan in de toekomst. We verwachten deelnemers uit Nederland, België, Luxemburg, Duitsland,, Noorwegen, Polen en andere landen.

Van 3 April 1933 tot 23 April 1934 diende het reeds in 1931 vanwege rampzalige sanitaire omstandigheden gesloten tuchthuis als concentratiekamp. Onder de meer dan 1.000 gevangenen

bevonden zich voornamelijk communisten, maar ook Nobelprijswinnaar Carl von Ossietzky, schrijver Erich Mühsam, advocaat Hans Litten en vele anderen. Vanwege de buitengewone wreedheid werd het concentratiekamp Sonnenburg, door gepubliceerde rapporten van de ontsnapte gevangenen, in de wereld spoedig bekend als “martelhel”. Eind 1980 startte een werkgroep van de West-Berlijnse vredesbeweging, met medewerking van Poolse wetenschappers, het herdenkingswerk als een gezamenlijk project binnen het vredeswerk. Drie boeken met materiaal over het concentratiekamp Sonnenburg zijn 25 jaar geleden samengesteld. Peter Gerlinghoff, de initiatiefnemer van het project in de jaren '80, heeft gelukkig de Berlijnse VVN BdA alle documenten over Sonnenburg nagelaten.

De werkgroep voor de geschiedenis van het concentratiekamp en het tuchthuis Sonnenburg, die in februari opgezet is door de Berlijnse VVN, gebruikt dit materiaal al. Momenteel is er een database van meer dan 500 namen van gevangenen van het concentratiekamp ontstaan. We hebben ook een lijst van ongeveer 600 gevangenen van het tuchthuis, respectievelijk concentratiekamp Sonnenburg met korte biografieën, die werd gemaakt door Przemysław Mnichowski, Pools historicus en voorzitter van de plaatselijke Commissie voor de Studie van de Duitse Misdaden in Polen. Helaas is er, zoals voorheen, geen volledige namenlijst van de op de krijgsgevangenen begraafplaats begraven slachtoffers van het tuchthuis. Onderzoek in archieven, in tot nu toe onbekende publicaties en van geschiedenisworkshops geven nadere aanknopingspunten.

Als u aan de werkgroep wilt deelnemen en/of de vergadering van 12-13 september, of persoonlijke documenten/foto's van gevangenen heeft, verslagen van overlevenden, of tips over publicaties en archiefstukken, of met een schenking het onderzoek wilt ondersteunen, verzoeken wij u contact op te nemen met:

VVN-BdA Berlijn
Mehring-Platz 1
D-10243 Berlijn
Tel 0049 30 297 841 78
email: berliner-vvn-bda@antifa-net.de

Hans Coppi, provinciaal voorzitter van de Vereniging van Slachtoffers van het Naziregime (VVN)

Kamil Majchrzak, redacteur van de Poolse editie van *Le Monde Diplomatique*